

**Koloniaalisen vallankäytön tarkastelu ja kritisointi
Mohammed Mbougar Sarrin teoksessa *La plus secrète mémoire des hommes***

Viivi Vanhatalo
Kandidaatintutkielma
Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma
Humanististen tieteiden kandidaatti
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Syyskuu 2025

Kandidaatintutkielma

Tutkinto-ohjelman nimi, oppiaine: Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, Humanististen tieteiden kandidaatti

Etunimi Sukunimi Viivi Vanhatalo

Tutkielman otsikko: Koloniaalisen vallankäytön tarkastelu ja kritisointi Mohammed Mbougarr Sarrin teoksessa *La plus secrète mémoire des hommes*

Sivumäärät: 24

Tiivistelmä

Tutkielmassa tarkastellaan, miten Mohammed Mbougarr Sarrin teos *La plus secrète mémoire des hommes* kuvaa mustien kirjailijoiden kokemusta ranskalaisesta kirjallisuusinstituutiosta. Tutkielmassa keskitytään erityisesti koloniaalisten valtasuhteiden kritiikkiin teoksessa. Tutkimuksen teoreettinen näkökulma on postkoloniaalinen. Postkoloniaalisen tutkimuksen avulla tutkielmassa selvitetään, kuinka koloniaaliset valtarakennelmat vaikuttavat afrikkalaisen kirjailijan marginaaliseen positioon ranskalaisen kirjallisuuden kentällä. Vaikutuksiin kuuluvat muun muassa eksotisointi, toiseuttaminen sekä väheksyntä. Nämä teemat ovat tutkimuksessa keskeisimmässä tarkastelussa.

Tutkimuskysymystä lähestytään pohjustamalla ensin kolonialistista kirjallisuusinstituutiota Ranskassa sekä sen lähestymistapoja afrikkalaisiin kirjailijoihin 1900-luvun alkupuolella. Teoksessa annettua fiktiivistä tarinaa heijastetaan malilaiseen kirjailijaan, Yambo Ouologuemiin, johon yksi teoksen päähenkilöistä perustuu. Tämän jälkeen siirrytään tutkimaan, miten nämä koloniaaliset standardit ovat yhä läsnä 2010-luvun kirjallisuusinstituutiossa. Tämä toteutetaan tutkimalla modernia aikaa edustavien henkilöhahmojen kokemuksia ranskalaisesta kirjallisuusinstituutiosta, ja refleктоimalla 1900-luvun instituutioon.

Tutkimuksessa käy ilmi koloniaalisten järjestelmien korostavan afrikkalaisen kirjailijan toiseuttamista ja erilaisuutta. Koloniaalisella kirjallisuusinstituutiolla on vaikutusta yhä 2010-luvulla afrikkalaistaustaisiin mustiin kirjailijoihin. Se rajoittaa heidän menestymistään ja sitä myötä itseilmaisua. Tutkimuksessa painotetaan mustien Saharan eteläpuolisen Afrikan kirjailijoiden kokemuksia. Tämä ei ole verrattavissa pohjois-afrikkalaiseen kirjallisuuteen, koska Pohjois-Afrikalla on erilainen suhde ranskalaiseen kolonialismiin.

Avainsanat: Kolonialistinen kirjallisuusinstituutio, ranskalainen kirjallisuusinstituutio

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Kolonialistinen jatkumo: alkutaipaleet	5
2.1	Elimane – ”Musta Rimbaud” ja tekijän raamit	7
2.2	Kaiken takana on Ouologuem	12
3	Jatkumo modernissa ajassa	14
3.1	Kulutuskulttuuri marginaalin määrittäjänä 2000-luvulla	15
3.2	Eurooppalaisuuden illuusio	19
4	Lopuksi	21
	Lähteet	24

1 Johdanto

Tässä tutkielmassa tarkastellaan, miten Mohammed Mbougar Sarr kuvaa mustan kirjailijan positiota teoksessaan *La plus secrète mémoire des hommes*. Tutkielmassa keskitytään tutkimaan ranskalaisen kirjallisuusinstituution kolonialistisia valtarakennelmia ja niiden vaikutusta mustan kirjailijan näkökulmasta. Tutkielmassa käytetään teoksesta nimeä *Mémoire des hommes*.

Teoksen päähenkilö on Pariisiin muuttanut senegalilainen kirjailija Diégane Faye, joka törmää koulukirjassaan miltei tuntemattoman kirjailijaan T.C. Elimaneen. Elimanelta on ilmestynyt yksi teos, joka on myös hänen esikoisteoksensa, *Le labyrinthe de l'inhumain* (suom. *Epäinhimillisyyden labyrintti*). Teoksesta on olemassa vain muutamia painoksia, joista suurin osa on kadonnut vuosien saatossa. Diégane kohtaa teoksen yllättäen uudestaan aikuisiällä toisen senegalilaisen kirjailijan Siga D:n kautta. Molemmat kirjailijat kokevat syvää yhteyttä teokseen, ja he päättävätkin yhdessä selvittää mikä on myyttisen T.C. Elimanen todellinen tarina. *Mémoire des hommes* matkaa 1800-luvulta 2010-luvulle kantaen mukanaan kolonialismin, rasismien ja toiseuttamisen teemoja. Teemoja käsitellään kirjailijoiden näkökulmasta, ja ne kohdistetaan ranskalaiseen kirjallisuusinstituutioon

Tutkielmassa käsitellään afrikkalaisen, tarkemmin sanottuna Saharan eteläpuoleisen afrikkalaisen, aseman kuvausta ranskalaisessa kirjallisuusinstituutiossa. Keskeisiin käsitteisiin lukeutuu afroeurooppalainen identiteetti, joka kuvaa esimerkiksi teoksen päähenkilön, Diéganen, suhtautumista eurooppalaisuuteen. Termi ”afroeurooppalaisuus” syntyi alun perin kuvaamaan afrikkalaisen ja eurooppalaisen musiikkitradition yhtymistä, mutta on sittemmin laajentunut kuvaamaan identiteettiä. (Hitchcott, Thomas, 2014, 1–4). Termiin ja sen kuvaamaan kokemukseen liittyy paljon vastakkainasettelua valkoisen ja mustan Euroopan välillä. Termiä käsitellään teoksessa hahmojen välisissä dialogeissa, joissa he keskustelevat omista kokemuksistaan eurooppalaisuudesta. Afroeurooppalaiseen identiteettiin ja kulttuuriseen välitilaan vaikuttaa eksotismi, joka määrittää kirjailijoiden sanataiteellista ilmaisua.

Tutkielmassa pohditaan, miten koloniaalisilta ajoilta peräisin oleva eksotiikka toimii kulttuurisen marginaalin määrittäjänä. Sen avulla tiettyyn ryhmään kuuluvat ihmiset on mahdollista esineellistää, mikä helpottaa toiseuttamista. (Huggan, 2001, 13). Koloniaalisesta instituution vaikutuksesta käytetään tutkielmassa termiä kolonialistinen jatkumo. Tällä termillä

korostetaan miten kolonialismi ei ole vain yksi historiallinen jakso, vaan jatkumon tavoin sen vaikutukset ovat yhä läsnä nykyajassa. Tutkielmassa tarkastellaan, miten *Mémoire des hommes* käsittelee jatkumoa ja sen pitkäaikaisia vaikutuksia kirjallisuuskentällä

Tutkielman toisessa osassa keskitytään tarkastelemaan, miten kolonialistinen kirjallisuusinstituutio ylläpiti valtaa Ranskassa, ja ajoi sitä myöten afrikkalaiset kirjailijat marginaaliseen positioon. Tässä tarkastelussa keskitytään T.C. Elimaneen ja *Epäinhimillisyyden labyrintin* kohtaamaan kritiikkiin sekä sen tarkoitukseen. Tämän kritiikin kautta pyritään tarkastelemaan mustan kirjailijan aktiivista toiseuttamista ja rajoittamista. Tutkielmassa keskitytään myös tarkastelemaan malilaisen kirjailijan Yambo Ouologuemin elämää. Elimanen ja Ouologuemin elämäntarinat muistuttavat suuresti toisiaan. Mbougar Sarr on myös omistanut *Mémoire des hommesin* Ouologuemille, mikä alleviivaa henkilöiden välistä yhteyttä. Henkilöiden välistä yhteyttä tutkitaan tarkastelemalla Ouologuemin kohtaamia plagiointisytytteitä teoksestaan *Le Devoir de violence* (1968), ja heijastamalla niitä Elimanen elämään. Tutkielma käsittelee myös kirjailijoiden kohtaamaa syrjintää, jota toteutettiin kirjallisuuskritiikin avulla. Kuten Ouologuemin, myös Elimanen kohtaama kritiikki ja syrjintä näyttäytyy suurimmaksi osaksi kirjallisuuskritiikissä.

Kolmannessa osiossa siirrytään tarkastelemaan 2010-lukua. Osiossa reflektoidaan, miten edellisissä kappaleissa on tullut ilmi kolonisaation vaikutus ja vallankäyttö, sekä miten se on yhä nykypäivänä läsnä. Tässä osiossa keskitytään lähinnä Diéganen ja Muswimban kokemuksiin 2010-luvun kirjallisuusinstituutiosta. Osio alkaa tutkimalla, miten koloniaaliset vallankäytön keinot ovat yhä läsnä 2010-luvulla. Sen jälkeen keskitytään pohtimaan afroeurooppalaista identiteettiä, ja sen mukana tulevia ongelmakohtia. Tutkimuksessa hyödynnetään kolonialistista ja postkoloniaalista kirjallisuudentutkimusta. Tutkielmassa käytetään ensisijaisesti teoksen ranskankielistä versiota. Jokaisesta sitaatista on suomenkielinen käännös alaviitteenä. Käännöksiin käytetään Marja Luoman ja Sampsa Peltosen käännöstä vuodelta 2022.

Mémoire des hommes käsittelee kolonialismia ja sen vaikutteita ranskalaisessa kirjallisuusinstituutiosta senegalilaisen kirjailijan näkökulmasta. Teoksessa ei käsitellä länsimaalaista näkemystä kolonialismista ja sen vaikutuksista kirjallisuusinstituutioon. Tämän takia tutkielma keskittyy tarkastelemaan miten teoksessa esiintyvät afrikkalaistaustaiset henkilöt, lähinnä Elimane, Diégane ja Muswimba, kokevat ranskalaisen kirjallisuusinstituution sekä miten he kuvailevat sen koloniaalisia valtarakenteita. Teoksen yksi merkittävistä päähenkilöistä on

aikaisemmin mainittu Siga D. Tutkielma ei keskity afrikkalaistaustaisten naiskirjailijoiden kokemuksiin. Tämä aihe tarvitsisi syvää reflektointia, jota tutkielman laajuus ei salli. Tutkielmassa viitataan ”afrikkalaiseen kirjailijaan”. Tutkielman kontekstissa termi kuvaa Saharan eteläpuoleisen Afrikan kirjailijoita. Se siis poissulkee pohjois-afrikkalaiset kirjailijat, joilla on erilainen suhtautuminen kolonialismiin, ja sen vaikutuksiin.

2 Kolonialistinen jatkumo: alkutaipaleet

2.1 Elimane – ”Musta Rimbaud” ja tekijän raamit

Elimanen tarina alkaa 1920-luvun Senegalin koloniaalisesta koulusta, jossa hän rakastuu kirjallisuuteen. Rakkaus ranskalaiseen kirjallisuuteen herättää haaveen omasta suurteoksesta. Hän haaveilee kirjoittavansa seuraavan suuren teoksen, joka muuttaisi eurooppalaista kirjallisuuskaanonia. Toteuttaakseen aikomuksensa, Elimane muuttaa kotimaastaan Ranskan imperiumin kirjallisuuskeskukseen Pariisiin kokeilemaan onneaan ranskalaisella kirjallisuuskentällä. Tämä ei kuitenkaan suju mutkattomasti. Kriitikot pyrkivät tukahduttamaan Elimanen heti tämän uran alkumetreillä muistuttamalla tätä asemastaan ranskalaisessa yhteiskunnassa. Saapuessaan Pariisiin lukioon, Elimane kohtaa ihmetystä ja varautuneisuutta etnisyytensä takia.

La première fois que nous l’avons vu, c’était dans un grand lycée parisien. Il avait vingt ans, venait d’arriver de son pays natal et allait commencer son hypokhâgne. - - Elimane était naturellement l’une des attractions de la nouvelle promotion. On avait plus en plus des étudiants noirs à Paris. Mais le phénomène restait rare dans notre lycée. Tout le monde avait l’envie de l’entendre parler, de savoir ce qu’il valait, de se faire une idée de lui ou de voir s’il correspondait à celle qu’on s’en était déjà faite. - - « Je m’appelle Elimane. Je viens du Sénégal. Je veux écrire. » Ces trois phrases resonnent comme des coups de pistolet dans le préau du lycée - - Certains semblaient stupéfaits qu’il parlât notre langue.

(Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 225) ¹

Sitaatti on Brigitte Bollèmen haastattelusta ”Qui était vraiment le Rimbaud nègre ? Odyssee d’un fantôme ” (Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 218) ². Brigitte Bollème on yksi

---

¹ Suomennos: ”Ensi kertaa kohtasimme lyseossa Pariisissa. Hän oli kaksikymmenvuotias, saapunut juuri kotimaastaan eliittikoulun valmistavalle luokalle. - - Elimane oli tietenkin yksi vuosikurssin kiehtovista tapauksista. Pariisissa näki yhä enemmän mustia opiskelijoita, mutta meidän lyseossamme se oli vielä harvinaista. Kaikki halusivat jututtaa Elimanea, nähdä mikä hän on miehiään ja vastaisiko hän ennakkokäsityksiä. - - ’Minun nimeni on Elimane. Tulen Senegalista. Haluan ruveta kirjoittamaan.’ Virkkeet kajahtivat kuin pistoolinlaukaukset lyseon pihassa. - - Jotkut näyttivät hämmästyneen, että koulutoverin puhuikin meidän kieltämme.” (suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimmät salaisuudet*, 2022, 231–232)

² Suomennos: ”Kuka musta Rimbaud todella oli? Aaveen Odysseia” (suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimmät salaisuudet*, 2022, 224)

kirjallisuuskriitikoista, jotka aktiivisesti pyrkivät väheksymään sekä Elimanea kirjailijana että *Epäinhimillisyyden labyrinttia* teoksena. Bollème perustelee näkökulmaansa toteamalla ettei afrikkalainen voi kirjoittaa kuin ranskalainen. Hän ja muut kriitikot kirjoittavat useita arvosteluja *Epäinhimillisyyden Labyrintistä*. Arvosteluissa väheksytään ja haukutaan sekä teosta sekä Elimanea. Artikkelissaan Bollème haastattelee Thérèse Jacobia, joka on toinen Elimanen esikoisteoksen kustantajista. Haastattelussaan Bollème haluaa selvittää, kuka Elimane todella on, ja miten hän on voinut afrikkalaisena kirjoittaa niinkin ranskalaisen teoksen. Vastauksessaan Jacob kuvailee hänen ja kanssakustantaja Charles Ellensteinin ensitapaamista Elimanen kanssa. Jacob kuvailee Elimanea ”nähtävyydeksi” ja miten ihmiset vaikuttivat yllättyneitä, kun Elimane puhuikin selkeää ja sujuvaa ranskankieltä. Kohtaus kuvastaa vastaanottoa, jonka Elimane sai saapuessaan Pariisiin. Kertomus pohjustaa lukijalle, kuinka siirtomaiden asukkaihin suhtauduttiin Manner-Ranskassa. Suhtautuminen Elimaneen ”nähtävyytenä” tai ”kiehtovana tapauksena” ei rajoitu vain koulu-aikaan. Tämä sama eksotisointi ja toiseuttaminen jatkuu myös Elimanen kirjailijanuralla.

On entend depuis quelques jours dire que le désormais fameux Labyrinthe de l’inhumain, de M. Elimane, aux éditions Gemini, est une illustration de la civilisation africaine. - - Pour notre part de la lecture ne saurait être plus erronée : ce livre est tout ce qu’on voudra, sauf africain. Nous attendions plus de la couleur tropicale, plus d’exotisme, plus de pénétration dans l’âme purement africaine [...]. L’auteur a des lettres. Mais où est l’Afrique dans tout cela ? - -

(Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 98) ³

Afrikkalaisten tekijöiden teosten arvo perustuu niiden ”autenttisuuteen”, jolla tarkoitetaan luonnonläheisyyttä ja eksoottista (afrikkalaista) näkökulmaa, johon länsimaalainen (oletetusti valkoinen) lukija voi vaivatta sukeltaa. Teokset antavat myös yleisölle mahdollisuuden arvioida ja tarkastella omaa, eurooppalaista, yhteiskuntaa uudesta näkökulmasta. Ajatus autenttisuudesta perustuu eksotisointiin ja sen erinäisiin järjestelmiin.

---

³ Suomennos: Jo pari päivää olemme kuulleet sanottavan, että Gemini-kustantamon julkaisema T.C. Elimanen paljon puhuttu *Epäinhimillisyyden labyrintti* kuvaisia afrikkalaista sivilisaatiota. - - Me olemme sitä mieltä, että enempiä ei voisi erehtyä. *Epäinhimillisyyden labyrintti* on kaikkea muuta kuin afrikkalainen. Odotimme enemmän trooppisia värejä, enemmän eksotiikkaa, syvällisempää paneutumista afrikkalaiseen sieluun. [...] Tekijä on selkeästi kirjaoppinut. Mutta missä on oikea Afrika? - - (suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimät salaisuudet*, 2022, 96)

Eksotismiin liittyy estetiikkaa, jonka avulla tietyistä paikoista ja ihmisistä tehdään erikoisia ja erilaisia luomalla niistä tietynlaisia mielikuvia. Muun muassa mielikuvien ja estetiikan avulla, eksotismi pyrkii myös toiseuttamaan ihmisiä sekä paikkoja, jotta ne vaikuttaisivat mystisimmiltä ja erikoisemmilta. Tämä järjestelmä pyrkii myös samanaikaisesti ”kesyttämään” tämän mysteerin, jotta se olisi länsimaalaiselle lukijalle helpompi kohdata ja sitä myöten käsitellä.

Eksotismia on käytetty myös vallankäytön keinoina imperiumeissa. Sen avulla on mahdollista säädellä sivistyneen keskuksen ja imperiumin laitamaiden välistä suhdetta. Laitamailta saapuu eksoottista tuontitavaraa keskukseseen. Tuontitavaran kautta keskuksen asukkaat taas pääsevät nauttimaan, ja kokemaan uudenlaisen mystisen maailman kotikaupungissaan. Tämä johtaa kulttuuriseen toiseuttamiseen, jossa imperiumin periferiasta saapunut kulttuurinen hyödyke (tässä: kirjallisuus) ei voi olla suoraan verrattavissa keskuksessa tuotettuihin kulttuurisiin hyödykkeisiin. Periferiassa tuotetuilla hyödykkeillä on erilaiset arviointikriteerit kuin keskuksessa tuotetuilla hyödykkeillä. (Huggan, 2001, 10–15) Eksotismin valtajärjestelmä näkyy Elimanen kohtelussa. Arvostelijat pohtivat ja kritisoivat teoksen ”autenttisuutta” tutkimalla sen luomaa kuvaa afrikkalaisesta yhteiskunnasta ja elämästä.

- - Ce livre est la bave d’une sauvage dont il ne domine qu’insuffisamment le feu subtil, finit par s’y brûler les ailes. [...] La barbarie des Africains n’est pas qu’imaginaire : nous avons pu la voir au front, durant la Grande Guerre, chez ces braves mais terribles phalanges de nègres qui horrifièrent - - nous la constatons encore dans ce Labyrinthe de l’inhumain. - - Toutes ces pages sans grâce montrent que la civilisation n’a pas encore pénétré les veines de ces négrilons, - -
(Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 94) ⁴

Epäinhimillisyyden labyrintin kritiikki keskittyy Elimanen alkuperään ja sen luomiin ongelmiin. Kriitikkoja häiritsee Elimanen kirjoitustyylin läheisyys ranskalaisen kirjallisuuden

---

⁴ Suomennot: Kirja on pelkkää villi-ihmisen kuolaa. sellaisen joka luulee taitavansa mestarin ottein kielen, vaikka ilmapirtausten hallinta on niin puutteellista, että siivet eivät kannu. [...] Afrikkalaisten barbaarisuus ei ole pelkkää kuvitelmaa: sen saimme todeta rintamalla ensimmäisessä maailmansodassa, kun urheat mutta kammottavat neekerijoukot säikäyttivät perin pohjin - - sama ilmiö on nähtävissä myös *Epäinhimillisyyden labyrintissa*. Kirjan kömpelö teksti paljastaa, että sivistys ei ole vielä päässyt kiertämään pienten alkuasukaspenskojen verisuonissa - -
(suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimät salaisuudet*, 2022, 92)

kanssa. Se on liian lähellä keskuksen (Pariisin tai Ranskan) kirjoitustyyliä, jolloin siitä puuttuu se eksoottinen, afrikkalainen, aspekti, jota alusmaiden asukkaiden teoksilta haetaan. Tämä läheisyys keskuksen kanssa aiheuttaa joissain kriitikoissa myös vihaa. Edellä olevassa arvostelussa kriitikko Édouard Vigier-D’Azenac pyrkii vähättelemään teoksen sisältöä sekä merkittävyyttä. Perustellakseen vähättelynsä, hän käy käsiksi Elimanen ihmisyyteen ja yrittää alentaa tämän arvoa muistuttamalla lukijakuntaa Elimanen syntyperästä, ja varsinkin sen alhaisuudesta.

Useimmissa arvosteluissa kyseenalaistetaan Elimanen ja teoksen autenttisuuden lisäksi, sen todellista syntyperää. Kirjallisuuskriitikko B. Bollème jopa pohti, onko T.C. Elimane todellinen henkilö vai taiteilijanimi, jonka avulla pyritään nostattamaan myyntiä. Kriitikko Tristan Chérel jäi kaipaamaan afrikkalaista autenttisuutta, joka hänestä jäi teoksesta uupumaan. Elimanen teos ei siis täyttänyt eksotisoinnin järjestelmän asettamia kriteerejä. Se ei päästänyt länsimaista lukijaa sukeltamaan uuteen ja jännittävään maailmaan. Sen sijaan se muistutti lukijoita alusmaiden länsimaalaisesta vaikutuksesta.

Soyons francs : on se demande si cette œuvre n’est pas celle d’un écrivain français déguisé. On veut bien que la colonisation ait fait des miracles d’instruction dans les colonies d’Afrique. Cependant, comment croire qu’un Africain ait pu écrire comme cela en français ? - -

(Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 87) ⁵

Koloniaalisen Ranskan kirjallisuusinstituutiossa oli tarkat näkemykset siitä, miten afrikkalaisperäisten kirjailijoiden tulisi kirjoittaa. Näitä näkemyksiä korostetaan selkeästi Elimanen teoksen saamassa kirjallisuuskritiikissä. Yllä oleva otos Brigitte Bollèmen arvostelusta kuvaa, miten aikaisemmin mainittu eksotismin järjestelmä toimii. Kriitikot pyrkivät ylläpitämään erotelua imperiumin keskuksen ja periferian välillä. *Epäinhimillisyyden labyrintti* haastaa tämän ajattelutavan. Haastaminen johtaa voimakkaaseen kritiikkiin, jonka myötä Elimane päättää jättää Ranskan ja palaamaan takaisin Senegaliin.

---

⁵ Suomennot: Puhutaanpa suoraan: mieleen tulee, onko teos sittenkin salanimeä käyttävän ranskalaisen kirjoittama. Voihan toki olla, että siirtomaa-aikana Afrikan siirtomaissa on saatu valtavasti aikaan sivistyksen saralla. Mutta voimmeko uskoa, että afrikkalainen olisi voinut kirjoittaa tällaista tekstiä ranskaksi? - - (suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimät salaisuudet*, 2022, 85)

BB : Cet ouvrage suscite beaucoup de passion dans la presse, notamment à cause de la figure originale et mystérieuse de son auteur. Vous comprenez, il faudrait la preuve que c'est bien ce T.C. Elimane qu'il a écrit... Son silence jette une ombre suspicieuse sur son travail.

--

BB : Est-il vraiment africain ? Pardon d'insister mais comprenez que pour nos lecteurs, il ne soit pas commun qu'un Africain...

TJ : ...écrive comme cela ?

BB : ...écrive tout court.

(Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 100–101) ⁶

Ajatus afrikkalaisesta kirjailijasta perustui vahvasti asetettuihin ennakkoluuloihin. Nämä ennakkoluulot perustuvat eksotismiin järjestelmään. Kolonialistinen kirjallisuusinstituutio perustuu vahvasti valtaan ja kontrolliin, jonka päämääräisenä tehtävänä oli erottaa valkoinen väestö alusmaiden väestöstä. Näillä keinoilla kolonialistinen järjestelmä pyrki ylläpitämään valtaa ja järjestystä kontrolloimalla kuka saa kirjoittaa ja mistä. (Watts, 2005, 38). Elimanen kohdalla kontrolli esiintyy kirjallisuuskritiikin muodossa. Kriitikot kirjoittavat arvosteluita, joissa he pohtivat sekä kirjailijan että teoksen merkitystä ja autenttisuutta. Arvostelujen polttava aihe on Elimanen todellinen työpanos *Epäinhimillisyyden labyrintin* kirjoitusprosessissa. Monet kriitikot pyrkivät luomaan Elimanesta pelkän keulakuvan, jonka avulla tehostetaan teoksen myyntilukuja. Edellisissä kappaleissa mainittiin Bollèmen kirjoittaman artikkelin, jossa haastateltiin yhtä Elimanen kustantajaa Thérèse Jacobia. Artikkelissaan Bollème tenttaa Jacobia teoksen kohtaamista plagiointisytytteistä ja niiden todenperäisyydestä. *Epäinhimillisyyden labyrintti*, joka on suora viittaus Yambo Ouologuemien teokseen *Le Devoir de violence*, jota

---

⁶ Suomennos:

BB: Teos on herättänyt paljon polemiikkia lehdistössä, varsinkin siksi, että sen tekijää ympäröi erikoinen salaperäisyyden aura. Ymmärrätte varmaan, että tarvittaisiin jonkinlainen todiste siitä, että T:C: Elimane on todellakin kirjoittanut sen...Hänen vaitonaisuutensa heittää epäilyksen varjon koko hänen työnsä ylle.

--

BB: Onko hän varmasti afrikkalainen? Anteeksi että intän, mutta teidän pitää ymmärtää, että lukijoidemme mielestä on epätavallista, että afrikkalainen...

TJ: ...kirjoittaa niin kuin Elimane?

BB: ... ylipäättään kirjoittaa. --

(suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimät salaisuudet*, 2022, 99–100)

käsitellään myöhemmin tutkielmassa, perustuu plagiointiin, eikä näin ole Elimanen itsensä kirjoittama.

Koloniaaliset vallat ovat käyttäneet väheksyntää tapana ylläpitää järjestystä. Käytännössä tämä tarkoittaa, esimerkiksi afrikkalaisperäisen kirjailijan työpanoksen väheksyntää vihjaamalla, ettei hän olisi voinut kirjoittaa teosta yksin. Tämän avulla pyritään korostamaan afrikkalaisen tarvetta saada itseilmaisuuksiin apua valkoiselta tekijältä, Elimanen kohdalla tämä tarkoittaisi tarvetta saada apua teoksen muodostamiseen Charles Ellesteiniltä sekä Thérèse Jacobilta. Näin luodaan mielikuva, jossa musta kirjailija ei voi olla itsenäinen toimija, koska hän tarvitsee menestyäkseen aina apua valkoiselta henkilöltä, joka osaa ja ymmärtää paremmin. Valkoinen henkilö kesyttää mustan kirjailijan tekstin ja muokkaa sen luettavaan (sivistyneeseen) lopputulokseen. (Watts, 2005, 38–39) Elimanen tapauksessa väheksyvänä tekijänä toimii kirjallisuuskeskustelu. Pian *Epäinhimillisyyden labyrintin* ilmestymisen jälkeen. Elimanen kohdalla kirjallisuuskeskustelu toimii kolonialistisen järjestelmän tapana määrittää afrikkalaisen kirjailijan tekijyyttä. Sen avulla voidaan vähätellä niiden afrikkalaisten kirjailijoiden teoksia, jotka nähdään vääränlaisena.

2.2 Kaiken takana on Ouologuem

Teoksen kritiikki afrikkalaisten kirjailijoiden kohtelusta ranskalaisen kirjallisuuden kentällä perustuu tositarinoihin. Mbougar Sarr käyttää T.C. Elimanen hahmon pohjana malilaista kirjailijaa Yambo Ouologuemia, jonka teos *Le Devoir de violence* (eng. *Bound to Violence*, teoksesta ei ole suomennosta) oli plagiaattisyytösten kohteena 1970-luvun alussa. Skandaalin sanotaan alkaneen vuonna 1972, kun *Times Literary Supplement* syytti Ouologuemia plagioinnista. Tarkemmin ottaen artikkelissa väitettiin Ouologuemin plagioineen useampaa teosta, muun muassa Graham Greenen romaania *It's a Battlefield* (ilmestyi: 1934, teoksesta ei ole suomennosta) ja Guy de Maupassantin novellia ”Le port” (alkuperäinen ilmestyi: 1889, suom. ”Satama”). Suurimpana plagiaatin kohteena pidetään André Schwartz-Bartin romaania *Les dernier des Justes* (alkuperäinen ilmestyi: 1959, suom. *Viimeinen vanhurskas*). (Bertho, 2022, 498–499)

Ouologuem aloitti kirjallisuusuransa Pariisissa 1960-luvulla. Négritude liike oli 1930-luvulta lähtien mahdollistanut afrikkalaisten kirjailijoiden pääsyn ranskalaiselle kirjallisuuskentälle.

Tämä oli kuitenkin loppunut 1960-luvulle tultaessa, jolloin siirtomaasodat olivat muuttaneet ranskalaisten suhtautumista afrikkalaisiin kirjailijoihin. Afrikkalaiset kirjailijat nähtiin enemmänkin luovan kriisin edustajina. Luova kriisi johtui ranskalaisten harjoittamasta neo-kolonialismista, jonka takia ranskalainen hallinnolla oli suuri vaikutus afrikkalaisten maiden politiikkaan. Tämä häiritsi valtioiden itsenäistymistä sekä hallinnollisesti että taloudellisesti. Vuoden 1968 protestit muuttivat ranskalaista yhteiskuntaa syvästi. Tämä muutos ulottui myös kirjallisuusinstituutioon. Protestien jälkeen ranskalaiset kirjallisuusmarkkinat avasivat ovensa myös afrikkalaiskirjailijoiden fiktioteoksille. Aikaisemmin afrikkalaisilta kirjailijoilta oli julkaistu lähinnä tietokirjoja sekä muita akateemisia tekstejä. Samana vuonna (1968) Yambo Ouologuem julkaisee esikoisteoksensa *Le Devoir de violence* (eng. *Bound to Violence*). Hetkellisesti Ouologuemia pidetään ”nousevana tähtenä”. Tämä ei kuitenkaan kestänyt kauan. Kustantamo Le Seuil, joka kustansi Ouologuemin esikoisteoksen, oli tunnettu négritude-liikkeen kuuluvien teosten julkaisijana. Négritude oli kirjallinen ja poliittinen, jolla pyrittiin luomaan afrikkalaisille kirjailijoille tilaa ranskalaisella kirjallisuuskentällä.

Ouologuemin teos ei kuitenkaan seurannut négritude-liikkeen eksotisoivaa ja länsimaiselle lukijalle miellyttäväksi tehtyä tyyliä. Sen sijaan hän kirjoitti afrikkalaisesta historiasta suoraan, eikä käyttänyt länsimaisen kaanonin luomia arkkityyppejä. Teos käsittelee kolonialismia ja orjuutta hyvin suoraan, eikä taivu eksoottiseen romantisointiin, johon négritude-liikkeen monen teoksen on sanottu nojaavan. Kuten Elimane, myös Ouologuem pysytteli poissa Pariisin afrikkalaisten intellektuellien piiristä. Hän pyrki pysymään omissa oloissaan. Tämä kuitenkin horjutti hänen asemaansa ranskalaisen kirjallisuuden kentällä, koska hän ei saanut akateemista tunnustusta teokselleen. *La Devoire de violence* teoksen vastaanotto Ranskassa keskittyi hyvin paljon sen afrikkalaisuuteen. Pikemminkin siihen kuinka paljon teos mukautui keksittyyn ajatukseen todellisesta afrikkalaisuudesta. Teosta pidettiin täydellisenä esimerkkinä assimilaatiosta ranskalaiseen kulttuuriin. Kuten Elimanen teosta, myös Ouologuemin esikoisteosta arvosteltiin sen perusteella, miten hän kaikista kulttuurisista eroista huolimatta oli onnistunut ymmärtämään ranskalaista kulttuuria ja tuomaan siihen afrikkalaista näkökulmaa.

Neljä vuotta teoksen ilmestymisen jälkeen kriitikot huomasivat Ouologuemin käyttäneen ”kollaasitekniikkaa”, jossa hän lainasi kokonaisia kappaleita muilta kirjailijoilta, jotka ovat mainittuna osion alussa. (Burnautzki, 2012, 528–532, 534) Kampanja Ouologuemia vastaan toimi samoin tavoin kuin Elimanea vastustanut kampanja. Teoksen autenttisuutta ja kirjallista

olemusta kyseenalaistettiin. Tämä johti lopulta Ouologuemin katoamiseen kirjallisuusmaailmasta.

Kuten jo aikaisemmin mainittiin Elimanen hahmo perustuu Ouologuemiin. Tämän paljastaa paitsi Elimanen narratiivi, mutta myös kirjan omistuskirjoitus ”Pour Yambo Ouologuem”⁷ Elimane, ja sitä myöten Ouologuem, edustavat teoksessa muita afrikkalaisia kirjailijoita, joiden tekijyyttä on tarkasteltu koloniaalisen näkökulman kautta. Tämä tarkastelu vähensi kirjailijoiden yksilöllisyyttä sekä toimijuutta ympäristönsä tarkastelijoina ja kommentoijina. Se pelkisti heidät stereotyyppien luomiin kategorioihin, joissa heidät ja heidän tekstinsä nähtiin eurooppalaisuuden kuvaajina ulkopuolisesta näkökulmasta. Tämä näkökulma ei mahdollistanut yhteiskunnallista kritiikkiä, vaan se oli pikemminkin eksoottista kommentointia länsimaalaisesta kulttuurista. (Bertho, 2022, 500)

Elimanen ja Ouologuemin kohtaama kritiikki ranskalaisella kirjallisuuskentällä 1900-luvulla, ei ole jäänyt menneisyyteen. Seuraavissa kappaleissa tutkitaan, miten nämä koloniaaliset näkemykset tekevät itsensä tunnetuiksi myös 2010-luvun kirjallisuuskentällä.

---

⁷ Suomennos: Yambo Ouologuemille

3 Jatkumo modernissa ajassa

3.1 Kulutuskulttuuri marginaalin määrittäjänä 2000-luvulla

Nykypäivänä Ranskan arvostetuimman kirjallisuuspalkinnon, ”Goncourtin”, tuomaristo on saanut osakseen kritiikkiä valitsemistaan teoksista. Tuomariston kriitikkojen mukaan tuomaristo valitsee afrikkalaisperäisiä kirjoja, koska niiden avulla on mahdollisuus lisätä moninaista edustusta kilpaileviin teoksiin. Tämä tarkoittaisi, ettei teoksia olisi valittu sisällön – vaan tekijän mukaan. (Bertho, 2022, 494) Vuoden 2006 syksyllä Goncourt-palkinnon sekä Renaudot-kirjallisuuspalkinnon voittajat olivat yksinomaan muita kuin manner-ranskalaisia kirjailijoita. Kriitikkojen mukaan voittajien etnisyydellä haluttiin osoittaa, ettei ranskalainen kirjallisuuskenttä ole niin yksipuolinen, tai Eurooppa-keskeinen kuin väitetään. Manner-Ranska, tarkemmin Pariisi, toimii yhä ranskankielisen kirjallisuuden keskuksena. Keskus määrää uusimmat trendit ja arvosteluasteikot ranskankielisessä kirjallisuudessa. Tämä käy ilmi Diéganen ja Muswimban keskusteluissa.

Pariisissa määrätään myös asteikot, joiden mukaan ranskankielisten kirjailijoiden on toimitava. Nämä asteikot perustuvat vahvasti ranskalaiseen kulttuuriin ja sen normeihin. Ranskalaisessa kulttuurissa, ja sitä myöten sen kirjallisuuselämässä, on yhä läsnä ”me” vastaan ”he” asetelma. Nämä säännökset vaikuttivat 1970-luvulla Yambo Ouologuem in uraan. (Burnautzki, 2012, 527–528) *Mémoire des hommes* kuvailee lukijalle miten säädökset ole kadonneet mihinkään, ne ovat vain muuttaneet muotoaan. Diéganen ja Muswimban keskustelut kuvaavat lukijalle, miten nämä näkemykset vaikuttavat vielä 2010-luvulla afrikkalaistaustaisiin kirjailijoihin. Kaksikko keskustelee kiivaasti kirjallisuuskentällä yhä jylläävistä ennakkoluuloista, ja niiden vaikutuksesta heihin. He syyttävät valkoisia lukijoita, jotka haluavat asettaa omat näkemyksensä afrikkalaistaustaiseen kirjallisuuteen. Samalla he myös syyttävät heitä edeltäneitä afrikkalaisia kirjailijoita, jotka ”antoivat tämän tapahtua” myötäilemällä ranskalaisia, toisin sanoen valkoisia tai eurooppalaisia, näkemyksiä afrikkalaisuudesta ja sen esitystavoista.

.”- - nous accablions alors nos aînés, les auteurs africains des générations précédentes : nous les tenions pour responsables du mal qui nous frappait : le sentiment d’être

incapables ou de n'avoir pas le droit (c'était pareil) de dire d'où nous venions - - ”
(Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 56–57) ⁸

Hugganin mukaan afrikkalaistaustaiset kirjailijat joutuvat pienentämään itsensä ja väheksymään omia juuriaan, jotta voisivat menestyä eurooppalaisilla kirjamarkkinoilla. Postkoloniaalinen kirjallisuus tulee markkinoida ja paketoita hyvin hienovaraisesti, oletetusti valkoiselle, kosmopoliittiselle yleisölle. Tällöin kulttuurisille eroille on mahdollista asettaa erilaisia kaupallisia arvoja, jotka väistämättä vaikuttavat myös teoksen itseisarvoon. Tämä kaikki on edustettuna kosmopoliittisuuden käsitteessä. Sillä tarkoitetaan usein kulttuurista toleranssia ja kytköksiä useiden kulttuurien välillä. Kosmopoliittisuuden positiivisuudesta tai negatiivisuudesta on paljon erilaisia näkemyksiä. Termin ongelmallisuus paljastuu esimerkiksi Timothy Brennanin näkemyksessä, joka tukee Hugganin näkemystä afrikkalaisen kirjailijan roolista yhteiskunnassa. Brennanin mukaan kosmopoliittisuus on vain uusi tapa luoda mystiikkaa ja eksotismia. (Brennan, lue enemmän: Huggan, 2001, 10–11)

Muswimban näkemys myötäilee Brennania kosmopoliittisesta postkoloniaalisesta kirjallisuudenkulutuksesta. Teoksen loppupuolella esiintyy Muswimban kirje Diéganelle, missä hän selittää, miksi on päättänyt muuttaa takaisin Kongoon ja täten jättää Pariisin kirjallisuusmaailman taakseen. Muswimba kertoo, miten kokee olonsa ulkopuoliseksi ja miltei käytetyksi ranskalaisella kirjallisuuskentällä. Hän kuvailee, miten länsimaiset lukijat haluavat kuluttaa kirjallisuutta kaukaisista maista ja kulttuureista. Tämän on kuitenkin tapahduttava heidän ehdoillaan, jolloin säilytetään mukava kulutustapa. Kirjeessään Muswimba kommentoi tätä ilmiötä seuraavasti: ”On nous transformera en savon noir. Nos bourreaux laveront ensuite les mains avec, et se blanchiront davantage” (Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 423). ⁹ Huggan myötäilee Muswimban kokemusperäisiä näkemyksiä. Hänenkin mukaansa länsimaalaiset lukijat valitsevat postkoloniaalisia, tai ”etnisiä” teoksia, laajentaakseen omaa maailmankuvaansa, ja voidakseen kertoa, miten he ovat perehtyneet erinäisiin monikulttuurisiin aiheisiin.

---

⁸ Suomennos: ”- - niinpä valitimme, että jotkut meitä vanhemmat kirjailijat olivat sepustaneet vallanpitäjiä myötäileviä eksoottisia neekerisatuja tai toiset autofiktiota, jossa ei päästy mitätöntä elämää pidemmälle, halveksimme niitä joiden käskettiin olla afrikkalaisia, mutta ei liian afrikkalaisia ja jotka totellessaan molempia täysin absurdeja käskyjä unohtivat olevansa kirjailijoita, ja sehän oli kuolemansynti, niin paha virhe, että jatkoimme oikeudenkäyntiä nenässämme jo heidän verensä haju - -” (suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimmät salaisuudet*, 2022, 53–54)

⁹ Suomennos: Meistä tehdään mustaa saippuaa, jolla pyövelimme voivat pestä kätensä entistä valkoisemmiksi. (suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimmät salaisuudet*, 2022, 428)

(Huggan, 2001, 12) Muswimban sanoin he ”pesevät kätensä” kolonialistisesta historiasta ja nykyisyydestä ”kouluttamalla” itseään postkoloniaalisella kirjallisuudella. Muswimban kokemuksen mukaan tämä ei välttämättä johda oman tietoisuuden lisääntymiseen – vaan on vain tapa pönkittää omaa sivistyneisyyden tasoa. Lukijat voivat näin ilmaista olevansa ajan hermosta ja tietoisia erinäisistä kauheuksista, jotka ovat tapahtuneet historiassa, ja vaikuttavat yhä nykyisyydessä.

Elimane pyrki irtautumaan eksotismista ja siihen liittyvistä afrikkalaisuuden rajoista. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista 1900-luvun alkupuoliskolla, eikä se Muswimban mukaan ole vielä 2010-luvulla mahdollista. Elimane halusi toimia länsimaalaisena kirjailijana. Tämä rooli oli kuitenkin sallittu vain valkoisille eurooppalaisille kirjailijoille. Kuten aikaisemmin mainittiin, *Mémoire des hommes* korostaa, miten afrikkalaisperäisen kirjailijan kokemusta miltei mahdottomalta tuntuvasta yrityksestä irtautua etnisyydestään, koska se seuraa häntä kaikkialle. Tämä johtaa marginaaliseen kokemukseen ja käsitykseen, että tekijän vapaus tulla arvoistelluksi ensisijaisesti teoksen sisällön puolesta on varattu vain valkoisille kirjailijoille.

- - puis nous les accusations de s’être laissé enfermer dans le regard des autres, regard-guêpier, regard-filet, regard-marécage, regard-guet-apens qui exigeait d’eux, à la fois, qu’ils fussent authentiques – c’est à dire différentes – et pourtant similaires – c’est à dire compréhensibles (autrement dit encore : commercialisables dans l’environnement occidental où ils évoluaient) - -

(Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 57)¹⁰

Diéganen ja Muswimban mukaan, heitä edeltäneet kirjailijat olivat antaneet asettaa itsensä ansaan, jossa heidän tuotoksensa luokiteltiin eksoottiseksi ja autenttiseksi kokemukseksi.

Diéganen kertoman mukaan, he kritisoivat edeltäjiensä toimintaa, mutta lukijalle käy kuitenkin selväksi, että keskusteluun liittyy myös turhautumista nykyajasta. Edellä oleva sitaatti kuvastaa sitä mitä Muswimba kutsuu ”mustaksi saippuaksi”. Kirjailija Ahmadou Kourouma kuvailee postkolonialista kirjallisuutta ”huonon omatunnon kirjallisuudeksi”. Sen tarkoituksena

---

¹⁰ Suomennos: ”- - lisäksi syytimme heitä siitä, että he olivat antautuneet toisten katseen vangiksi, herhiläis-pesäkatseen, ansaverkkokatseen, suohon upottavan katseen, väijytyskatseen vangiksi, sillä ne katseet vaativat afrikkalaisilta kirjailijoita olemaan autenttisia – siis erilaisia – että samanlaisia – siis kirjoittamaan ymmärrettävästi (toisin sanoen niin, että teksti oli markkinoitavissa länsimaaisessa ympäristössä jossa he elävät).” (suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimmät salaisuudet*, 2022, 53)

on herätellä länsimaista lukijan tietoisuutta kolonialismin aiheuttamista kauheuksista entisissä alusmaissa. Mutta kuten Diégane ja Muswimbakin, myös Kouruma huomaa, että kritiikki sivuutetaan, kun länsimaalaiset lukijat lukevat teoksia, jotta voisivat kertoa lukeneensa ne. He kokevat syyllisyyden ja syytösten kaikuvan kuuroille korville. (Bertho, 2022, 493)

Nous déplorions que certains d’entre nos anciens aient versé dans les négrières de l’exotisme complaisant et d’autres dans les autofictions où ils n’arrivent pas transcender leur petite existence, eux qu’on sommait d’être africains mais de ne l’être pas trop et qui, pour obéir à ces deux impératifs aussi absurdes l’un que l’autre, oubliaient d’être des écrivains, ce qui était une faute capitale, une faute suffisante que nous continuons à instruire leur procès dans l’odeur commençant à se répandre de leur sang - -
(Mbougarr Sarr, 2021, 57)¹¹

Muswimba ja Diégane tuntevat olevansa jumissa samassa systeemissä, missä heitä edeltäneet afrikkalaistaustaiset kirjailijat olivat. He syyttävät edeltäjiään, koska he eivät olleet aloittaneet tarvittavaa muutosta, tai yrittäneet muuttaa koloniaalista narratiivia afrikkalaisuudesta. Tämä narratiivi vaikuttaa yhä heidän kirjailijuuteensa. Tosin eri tavalla kuin ennen. Toiseuttaminen jatkuu koloniaalisen menneisyyden kuluttamisena kirjallisessa muodossa. Alusmaiden kulttuurit nähdään 2010-luvullakin autenttisempina ja lähempänä luontoa kuin länsimaalaiset kulttuurit. He kokevat, että länsimaalainen lukijakunta yrittääkin päästä lähemmäksi jotain käsitystä luonnonläheisestä autenttisesta kulttuurista kuluttamalla kirjallisuutta, jossa se heidän mielestään on edustettuna. (Huggan, 2012, 16)

Je sais que tu ne seras pas d’accord avec ce que je te dis : tu as toujours considéré que notre ambiguïté culturelle était notre véritable espace, notre demeure, et que nous devions l’habiter de mieux possible, en tragiques assumés, en bâtards civilisationnels, bâtardise de bâtardise, des bâtards nés du viol de notre histoire par une autre histoire tueuse. Seulement, je crains que ce que tu appelles ambiguïté ne soit encore qu’une ruse de notre destruction en cours.

---

¹¹ Suomennos: ”- - niinpä valitimme, että jotkut meitä vanhemmat kirjailijat olivat sepustaneet vallanpitäjiä myötäileviä eksoottisia neekerisatuja tai toiset autofiktiota, jossa ei päästy mitätöntä elämää pidemmälle, halveksimme niitä joiden käskettiin olla afrikkalaisia, mutta ei liian afrikkalaisia ja jotka totellessaan molempia täysin absurdeja käskyjä unohtivat olevansa kirjailijoita, ja sehän oli kuolemansynti, niin paha virhe, että jatkoimme oikeudenkäyntiä nenässämme jo heidän verensä haju - -”
(suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimät salaisuudet*, 2022, 53–54)

(Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 424) ¹²

Samassa kirjeessä Muswimba kuvailee kokevansa länsimaalaisen yhteiskunnan kulutuskulttuurin raamit ahtaaksi. Hän kuvailee Diéganelle, miten pelkää etteivät he ole päässeet todella pakoon edeltäjiensä kokemaan eksotisoitua ja toiseuttamista. Muswimba kertoo Diéganelle, että kulttuurinen välitila, jonka Diégane niin kokee omakseen, ei ole turvapaikka, vaan ansa, joka johtaa häkkiin, jonka kaltereiden lävitse heitä tuijottaa ikuisesti länsimaalainen lukija. Lukija, joka kuluttaa postkoloniaalista kirjallisuutta, jotta voi vakuuttaa lähipiirilleen seuraavansa maailman tapahtumia ja edistymistä. Muswimba epäilee edistyksen todellisuutta. Hän pelkää sen olevan diskriminaatiota, jota peitellään uusilla termeillä ja käsityksillä.

3.2 Eurooppalaisuuden illuusio

Esseessään ”Afropeanism and Francophone Sub-Saharan African Writing” Dominic Thomas käsittelee afroeurooppalaisuutta, ja sen merkitystä kirjallisuuskentällä. Afroeurooppalaisuus on eurooppalainen identiteetti, joka on syntynyt afrikkalaistaustaisissa yhteisöissä. Identiteetti perustuu rodulliseen syrjintään, ja ajatukseen ”valkoisesta Euroopasta”. Identiteetin omaavat henkilöt eivät koe kuuluvansa suoraan eurooppalaiseen yhteisöön taustansa ja ihonväriensä takia. Tämän vaikutuksesta he ovat muodostaneet omanlaisen näkemyksensä eurooppalaisuudesta, johon yhdistyy myös afrikkalaisia piirteitä. Moderni eurooppalainen identiteetti on muovautunut vaikeaselkoisemmaksi globalisaation yhteydessä. *Mémoire des hommes* korostaa samoja ajatuksia kuin Thomas ja Fassin: monille eurooppalainen identiteetti perustuu valkoisuuteen, ja siirtolaispaineiden vastustamiseen. Valkoisuus on muodostunut itseisarvoksi, johon jokaisen tulisi pyrkiä. (Thomas, 2014, 18).

- - Mais au fond, crois-moi, vous êtes et resterez des étrangères, quelle que soit la valeur de vos œuvres. Vous n’êtes pas d’ici. Mais j’ai aussi cru comprendre, et arrête-

---

¹² Suomennos: Tiedän, ettet ole samaa mieltä: olet aina pitänyt kulttuurista välitilaa meidän omimpana tilanamme, kotinamme, ja sinusta meidän pitäisi ottaa se haltuun niin hyvin kuin suinkin, olla sinut traagikon osamme kanssa, kulttuuriäpärinä, sekasikiöiden sekasikiöinä, jotka saivat alkunsa, kun meidän historiamme joutui toisen, kuolettavan historian raiskaamaksi. Pelkäänpä vain, että se mitä sinä kutsut välitilaksi onkin taas yksi juoni meidän päämme menoksi.

(suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimät salaisuudet*, 2022, 429)

moi si je me goure - - j'ai cru comprendre que vous n'étiez plus vraiment de votre pays d'origine. Mais alors d'où... ?

(Mbougarr Sarr, *Mémoire des hommes*, 2021, 73) ¹³

Lausahdus tulee Diéganen huonetoverin Stanislavin, tai Stanin, suusta. Tällä lausahduksella Stan kiteyttää afroeurooppalaisen identiteetin ongelmakohdan: etnisyyden. Afrikkalaisperäisiä kirjailijoita ei koskaan hyväksyttäisi osaksi ranskalaista kulttuuria tai yhteiskuntaa. Pap Ndiaye on sanonut, että ainoa mikä erottaa mustan ranskalaisen ja muista ulkomaalaistaustaisista ranskalaisista, on että ensimmäisten ranskalaisuus on jatkuvasti kyseenalaistettuna. (Thomas, 2014, 19). Edellisissä kappaleissa mainittiin, että Muswimban pelkää jakavansa Elimanen kohtalon. *Mémoire des hommes* kuvaa koloniaalisten rakenteiden läsnäoloa ranskalaisessa kirjallisuusinstituutiossa Muswimban ja Diéganen peloilla ja kritiikeillä sekä Elimanen syrjäytymisellä.

Mais Elimane symbolisait aussi ce que cette même colonisation avait détruit avec son horreur naturelle chez les peuples qui l'avaient subie. Elimane voulait devenir blanc et on lui a rappelé que non seulement il ne l'était pas, mais encore qu'il ne le deviendrait jamais malgré tout son talent. - -Tu le sais : la colonisation sème chez les colonisées la désolation, la mort, le chaos. Mais elle sème aussi en eux – et c'est ça sa réussite la plus diabolique – le désir de devenir ce qui les détruit.

(*Mémoire des hommes*, 2021, 422,) ¹⁴

Elimane yritti kirjallisessa identiteetissään omaksua eurooppalaisempaa olemusta ja roolia. Muswimba kehottaa kirjeessään Diéganea luovuttamaan afroeurooppalaisen identiteetin kanssa, koska hänelle kävisi vain samalla tavalla kuin Elimanelle.

---

¹³ **Suomennos:** - - Loppujenlopuksi te kuitenkin olette ulkomaalaisia ja sellaisina pysytte, oli teostenne arvo mikä tahansa. Ette ole kotoisin täältä. Olen tosin ymmärtänyt, ja keskeytä jos puhun läpiä päähäni - - olen siis ymmärtänyt että toisaalta myös vanha kotimaanne on käynyt teille vieraaksi. Jos niin on...mistä te sitten tulette? ” (suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimät salaisuudet*, 2022, 427–428)

¹⁴ **Suomennos:** ”Elimane kun kuvasti myös kaikkea sitä, minkä siirtomaavalta oli luontaisella kauheudellaan tuhonnut sen kohteeksi joutuneiden kansojen keskuudesta. Elimane halusi tulla valkoiseksi, ja hänelle huomautettiin, että hän ei ole valkoinen ja siksi toisekseen hänestä ei lahjakkuudestaan huolimatta ikinä valkoista tulisi-kaan. - - Tiedät hyvin: kolonisaatio kylvää kolonisoituihin hävityksen, kuoleman, kaaoksen siementä. Mutta sen lisäksi – ja tässä siirtomaavallan diabolisin riemuvoitto – se kylvää heihin halun tulla sellaiseksi kuin tuhoajansa.” (suom. Luoma, Peltonen, *Miesten syvimät salaisuudet*, 2022, 427–428)

Kolonisaation myötä Pariisista on muodostunut ranskankielisen kirjallisuuden keskus. Tämän keskuksen edustamat toimijat (esimerkiksi kirjallisuuspalkintojen raadit) määräävät arvosteluasteikot, joiden mukaan kirjallisuutta tulisi arvioida. *Mémoire des hommes* kuvaa tätä ylivoimaa Elimanen kohtaaman kritiikin kautta. Elimanen tarina näyttää, mitä tapahtuu, kun kirjailija ei toimi keskuksen toimijoiden asettamien raamien mukaan.

Myöhemmin kirjeessään Muswimba toteaa aikovansa yrittää karistaa afroeurooppalaisen identiteetin harteiltaan. Hän muuttaa takaisin Kongoon. Pyrkimyksenään luoda Kongoon oma kirjallisuustraditio, joka on erillään länsimaisesta kaanonista. Tämä aikomus kuvaa erottautumista länsimaalaisista näkemyksistä ja eksotisoinnista.

Teoksessa ei anneta selkeää loppuratkaisua siihen, mitä kirjailijan tulisi tehdä. Muswimba päättää palata Kongoon kehittämään kotimaansa kirjallisuuskulttuuria. Diégane taas palaa takaisin Pariisiin kirjoittamaan. Diéganen paluuta varjostaa tieto Elimanen kirjallisuusuran loppumetreistä. Elimanen tai Madagin muistikirjat paljastavat uuden teoksen. Madagin pyynnöistä huolimatta Diégane ei aio julkaista muistikirjan paljastamaa teosta. Hänen mukaansa se pilaisi Elimanen kirjallisen kuvan, jonka *Epäinhimillisyyden labyrintti* on luonut. Diégan jää teoksen lopussa pohtimaan Elimanen kohtaamaa dilemmaa: kirjoittaako vai eikö?

4 Lopuksi

Siirtomaavallan aikaiset valtajärjestelmät ja arvomaailmat ovat yhä läsnä modernissa yhteiskunnassa. Teos *La plus secrète mémoire des hommes* pyrkii tuomaan nämä valtajärjestelmät ranskalaisessa kirjallisuusinstituutiosta lukijan tietoon. Tässä tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan Elimanen, Muswimban ja Diéganen suhdetta länsimaalaiseen kirjallisuusinstituutioon ja siinä vallitseviin valtasuhteisiin.

Koloniaalinen kirjallisuusinstituutio pyrkii pitämään afrikkalaisen kirjailijan kulttuurihyödykkeenä. Tämän hyödykkeen tehtävä oli koloniaalisena aikana viihdyttää länsimaalaisia lukijoita. Afrikkalaisen kirjailijan tuli tuottaa jännittäviä tarinoita eksoottisista paikoista, joihin länsimaalainen lukija uskaltautuu astumaan vain kirjallisuuden kautta.

1930-luvulla salaperäinen kirjailija T.C. Elimane tekee debyyttinsä esikoisteoksellaan *Epäinhimillisyyden labyrintti*. Teos ei kuitenkaan sovi koloniaaliseen muottiin afrikkalaisesta kirjallisuudesta, ja saa osakseen paljon kritiikkiä. Teoksen saamissa arvosteluissa keskitytään pohdimaan, kuka sen on oikeasti kirjoittanut, koska kukaan afrikkalainen ei voisi millään kirjoittaa niin hyvin kuin ranskalainen. Koloniaalinen kirjallisuusinstituutio keskittyi afrikkalaisuuden toiseuttamiseen, mutta Elimanen teos rikkoi tämän illuusion.

Elimanen narratiivi perustuu malilaisen kirjailijan Yambo Ouologuemin elämään. Ouologuemin esikoisteos *Le Devoir de violence* (eng. *Bound to Violence*) sai osakseen paljon kritiikkiä. Ouologuemia syytettiin muiden teosten plagioinnista. Tämä johtui Ouologuemin käyttämästä kollaasitekniikasta, jossa hän kollaasin lailla yhdisteli osia muista teoksista. Teoksia ei kuitenkaan mainittu erikseen lähteinä, vaan ne näytettiin osana tekstiä. Elimanen teos *Epäinhimillisyyden labyrintti* saa samat syytteet kuin Ouologuemin teos. Elimanen elämäntarina sekä tämän teoksen kohtaama kritiikki perustuu paljolti Ouologuemin elämään. Yhteyttä korostaa myös omistuskirjoitus Yambo Ouologuemille. Yhteys toimii pohjana ranskalaisen kirjallisuusinstituution kritiikille. *Epäinhimillisyyden labyrintin* ja Elimanen kohtaamalla kritiikillä korostetaan afrikkalaisten kirjailijoiden kohtaamaa syrjintää kirjallisuuskentällä.

Koloniaaliset ajatusmallit eivät kuitenkaan ole jääneet menneeseen. 2010-luvulla niiden kanssa kamppailevat Diégane ja Muswimba. Molemmat kirjailijat ovat kyllästyneet tuntemaan itsensä ulkopuoliseksi toimijoiksi Pariisissa. He ovat kyllästyneet koloniaaliseen narratiiviin ja afroeurooppalaiseen identiteettiin, jotka määrittävät heidän asemaansa

kulutuskeskeisellä kirjallisuuskentällä. Tätä kenttää hallitsevat yhä valkoiset lukijat ja heidän instituutionsa. Toiseuttaminen on instituutiossa saanut uuden ulkomuodon, mutta sen pyrkimys ja vaikutus pysyy samana. Tämän mukaan afrikkalainen kirjailija ei koskaan voisi olla eurooppalainen, koska ei ole valkoinen.

Lähteet

Primäärilähteet

Mbougarr Sarr, Mohamed. 2021: *La vie plus secrète des hommes*. Paris : Philippe Rey, Jimsaan

Mbougarr Sarr, Mohamed 2022: *Miesten syvimät salaisuudet*. (*La plus secrète mémoire des hommes*, 2021.) Suom. Marja Luoma, Sampsa Peltonen. Helsinki: Gummerus.

Sekundaarilähteet

Bertho, Elara. 2022 : ”Écrivains ‘noirs’ et prix littéraires”. *Annales : histoire, sciences sociales*. Vol. 77 (3), 491–507. <https://doi.org/10.1017/ahss.2022.117>

Burnautzki, Sarah. 2012: “Yambo Ouologuem’s struggle for recognition in the field of ‘African’ literature in French”. *Journal of Postcolonial Writing*. Vol. 48 (5), 526–538. <https://doi.org/10.1080/17449855.2012.720800>

Hitchcott, Nicky & Thomas, Dominic. 2014: *Francophone AfroEuropeans*. Teoksessa Nicky Hitchcott & Dominic Thomas (toim.): *Francophone Afropean Literatures*. Liverpool: Liverpool University Press. <https://doi.org/10.3828/9781781380345>

Huggan, Graham. 2001: *The Postcolonial Exotic: Marketing the Margins*. New York: Routledge.

Tieteen termipankki: Kirjallisuudentutkimus: kirjallisuusinstituutio.

Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:kirjallisuusinstituutio>, luettu 10.10.2025

Watts, Richard. 2005: *Packaging Post / Coloniality: The Manufacture of Literary Identity in the Francophone World*. Oxford: Lexington Books.